

Tyskernes ømtålige krigs-tabu

Noen overlevende jøder fra konsentrasjonsleirene tok loven i egne hender og agerte som bødler mot vanlige tyskere etter krigen. Kan man beskrive ofre som gjerningsmenn?

Gabi Gleichmann
kommentar

Det foregår for tiden en debatt i Forbundsrepublikken som har engasjert intellektuelle og revet opp sterke følelser. Den handler om det kanskje siste store tyske tabu, nemlig om man kan beskrive ofre fra den annen verdenskrig som gjerningsmenn.

Spørsmålet er blitt aktualisert av en bok «Auge um Auge - Opfer des Holocaust als Täter», av den amerikanske journalisten John Sack, om noen jødiske overlevende fra konsentrasjonsleirene som etter krigens slutt tok loven i egne hender og agerte som bødler, ikke bare mot sine nazistiske plageånd, men også mot vanlige tyskere.

Sack har undersøkt leirene i Polen for tyske krigsfanger mellom årene 1945 og 1948. Som andre før ham kan han konstatere at nærmere 80 000 mennesker døde i de drøyt 1200 polske lei-

underkjenne. Likeledes hans motiv: Sack er selv jøde, store deler av hans slekt ble myrdet i nazistenes leire. Han har altså hverken vært ute etter - som enkelte har anklaget ham for - å dobbelteksponere Holocaust med mordene på tyskere for å forringe det unike ved den industrielle utryddelsen av jøder, eller å svartmale utryddelsens ofre.

Sacks bok vekket en stor og meget betent debatt da den utkom i USA. Nå har debatten også nådd Tyskland, der boken i disse dager skulle ha foreligget i oversettelse. Men de ansvarlige på München-forlaget Piper fikk kalde føtter og besluttet å trekke den tilbake til tross for at boken allerede var ferdigtrykt. Piper, hvis hovedeier er det svenske Bonniers, meddeler at «boken kunne bidra til den misforståelsen at Holocaust kan sammenlignes med andre forbrytelser fra samme tid». Dette gir en pekepinn på hvor vanskelig og smertefull spørsmålet om nazistenes jødeutryddelser er i Tysland.

Anklages

At boken ble stanset av hensyn til nazistenes ofre er blitt hilst med glede fra en nesten enstemmig tysk intelligentsia og presse. Sack anklages for å være sensasjonsslysten og useriøs, og mange mener at han gir ammunisjon til dem som fornekter lødetruttdelsen.

rene. Men han går videre i sine konklusjoner: Tidligere jødiske konsentrasjonsleirfanger, som burde ha lært av sine plagsomme erfaringer og handlet annerledes, deltok som leirvakter i planleggingen og gjennomføringen av mord på tyskere i disse leirene.

Motbydelig

Et spesielt motbydelig eksempel er Schlomo Morel, en polsk-jødisk mann som mistet hele sin tallrike familie i Auschwitz. Som kommandant i leiren Schwientochlowitz plaget han i løpet av et halvt år livet av bortimot 2500 sivile og militære tyskere. For tre år siden, da de tyske myndigheter begynte å interessere seg for saken, flyktet Morel utenlands fra rettferdigheten i Polen.

Hvordan henger det sammen? spør Sack seg. Hvordan kan det ha seg at ofrene tok loven i egne hender og iverksatte private hevnaaksjoner? Hadde ikke disse hevnerne samme skjeve menneskesyn som nazistene: Nemlig at et helt folk, i dette tilfelle det tyske, var kollektivt skyldige?

Man leser Sack med beundring og ofte med dunkende hjerte. Det er vanskelig å ikke få respekt for hans lidenskap for sannhet, hans overbevisning om at det er vesentlig å gi et bidrag til forståelsen av dette drama som utspilte seg i kjølvannet av den annen verdenskrig. Han mener at den tyske befolkningen ble rammet av lidelser og urett som av ulike grunner er falt i glemsel. Det er denne fortrenkte detalj han vil minne om.

Sack byr på mengder av fakta som aldri tidligere er blitt lagt frem. For å blottlegge dette merkelige og isende fenomen har han intervjuet vitner og gravd i arkiver som har vært utilgjengelige under kommunistene. Det etter alt å dømme godt underbygde saksinnholdet i hans undersøkelser er vanskelig å

For min egen del har jeg vanskelig for å stemme i såvel jubelen over beslutningen som kritikken av Sack.

Det er viktig å ikke glemme hva som virkelig skjedde i løpet av disse mørke år. Og det som skjedde med den tyske sivilbefolkningen og de uniformerte Wehrmacht-soldatene etter krigen er vel verd å granske. I dag er det nesten utelukken de revansjister og høyreorienterte i Tyskland som snakker om dette - og de gjør det ut fra egne, revisjonistiske hensikter. Med å hamre inn at Hitler fryktet jødene og Sovjets aggressive gjengjeldelse har disse kreftene forsøkt å renvaske nazismen og unnskyldes dens overgrep.

Sannheten

Det kjetterske hos Sack er at han minner oss om at mennesker ikke er endimensjonale. Han trekker vekk gardinene og vi gyser når vi ser dagslyset. Sannheten om de nazistiske utryddelsesleirenes hensikter og eksistens er entydig. Ingenting kan slette disse mordfabrikkene fra menneskehetens minne. Derimot er det viktig å våge å se sannheten i hvitøyet om hvordan mennesker som har møtt den absolute ondskapen kan reagere.

Den som har vært et offer behøver ikke nødvendigvis bli en engel eller en rettferdig person. Ingen har rett til å ta loven i egne hender, uansett hvor mye vedkommende enn må ha lidd. Selv om det er lett å forestille seg hvilke psykologiske motiver og indre krefter som drev disse menneskene, er Schlomo Morels og hans likesinnedes gjerninger utilgivelige.

Etter min mening er det et feilgrep å ikke gjøre boken tilgjengelig for den tyske almenheten. Det er fullt mulig at effekten blir den motsatte av den tilsiktede. Å lukke øynene for sannheten kan bare gavne de mørke kreftenes interesser.